

*Stappen naar vrede:
balans van een beleidsperiode*

INHOUDSOPGAVE

- 02 **Ten geleide**
Annemarie Gielen
- 03 **Voorrang aan ontwapening**
Willem Staes
- 04 **Jongerenambassadeur voor de vrede**
Hanne Vervaele
- 04 **Het succesverhaal van Theater van de onderdrukten**
Hanne Vervaele
- 07 **Samenwerking loont!**
Annemarie Gielen & Olivier Forges
- 08 **Stemmen van het terrein**
Nadia Nsayi & Annemarie Gielen
- 10 **Succesverhalen over ons politiek en sensibiliserend werk rond Israël en Palestina**
Brigitte Herremans
- 11 **Re-integreren van gewezen rebellen in Centraal-Afrika**
Nadia Nsayi
- 12 **Steun het vredeswerk, ook als u er niet meer bent...**
Wim Vandewiele
- 13 **Succesvolle methodes in de werking rond vredeseducatie**
Annemarie Gielen & Jo Hanssens
- 14 **Spiritualiteit motiveert en verbreedt**
Marc Van Eenoo
- 15 **Herdenkingsgolf 'Grote oorlog 1914-1918'**
Marc Van Eenoo
- 16 **Nieuwe missie & visie**
Colofon

Coverfoto: *Footsteps*
Börkur Sigurbjörnsson
(Creative Commons)

Achterzijde: als aanloop naar de nieuwe beleidsperiode actualiseerde Pax Christi Vlaanderen haar missie, visie en aanpak.

TEN GELEIDE

Pax Christi Vlaanderen is een door Vlaanderen gesubsidieerde organisatie. Dat houdt onder meer in dat wij om de vijf jaar een beleidsplan moeten opstellen. De enveloppefinanciering die wij van het Departement Cultuur (Agentschap Sociaal Cultureel Volwassenenwerk) ontvangen, staat ons toe ons werk op structurele manier te plannen en in te vullen. Eind 2015 liep het beleidsplan 2011-2015 af: voor onze medewerkers en bestuur een moment om te bekijken welke acties, methodes of campagnes succesvol waren en welke minder.

Door de terreuraanslagen dicht bij huis, de toestroom van vluchtelingen uit Syrië, Irak en Afghanistan, de verschrikkelijke beelden van vernielde huizen, gedode kinderen of zwaargewonde burgers voelen wij ons soms machteloos: het geweld komt zo dichtbij, haat en angst lijken overal om zich heen te grijpen. Kunnen wij daar iets tegen inbrengen? Is er hoop op betere tijden?

Wij hebben niet de pretentie om te stellen dat wij voor elke situatie een antwoord hebben: anders zou er al lang wereldvrede zijn. Maar in ons werk ontmoeten wij steeds opnieuw mensen die – zelfs in de grootst mogelijke ellende – hun waardigheid niet verliezen. Mensen die met dat kleine beetje hoop dat hen rest een woord van vrede brengen, een gebaar van solidariteit stellen, een concrete daad van hulp bieden. Pax Christi Vlaanderen biedt deze mensen een stem, zodat ook onze samenleving, onze politici, onze media kunnen begrijpen wat er gebeurt en een gepaste manier kunnen uitwerken om te reageren. Wij laten deze stemmen o.a. horen tijdens de jaarlijkse Vlaamse Vredesweek. Of via onze forumstukken van het Theater van de onderdrukten. Het zijn maar twee voorbeelden van successen van de afgelopen vijf jaar, die wij graag met u willen delen.

Stappen naar vrede dus... Meteen een verwijzing naar de actie van de 'stappen naar vrede' uit de jaren 80, waar vanuit verschillende steden in Vlaanderen mensen opstapten naar Brussel om hun ongenoegen te tonen over de nakende stationering van Amerikaans kernraketten. Raketten die er vandaag nog steeds liggen, als het ware in de vergetelheid. Wie weet kunnen we in 2020 met trots melden dat ook die stap gezet is: die naar nucleaire ontwapening.

Met dit dossier sluiten wij een periode af met het besef dat ons werk nooit 'klaar' is, maar met evenveel bevoegenheid om de strijd aan te gaan voor een meer harmonieuze wereld en samenleving. Een terugblik als bron van nieuwe inspiratie!

Met vredevolle groeten,

Annemarie Gielen
algemeen secretaris

VOORRANG AAN ONTwapening

Wereldwijde strijd tegen kernwapens

De strijd tegen kernwapens was de afgelopen jaren een belangrijke prioriteit voor Pax Christi Vlaanderen. In mei 2013 lanceerden we samen met Vrede vzw, Vredesactie en CNAPD een nieuwe campagne voor de verwijdering van de Amerikaanse B-61-kernwapens uit Kleine Brogel. Tientallen middenveldorganisaties en meer dan honderd prominenten onderschreven de boodschap: 'Time to Go: kernwapens weg uit België'. Pax Christi Vlaanderen speelde een leidende rol in het actievoeren, de sensibilisering en het beleidswerk rond deze kwestie. Dertig jaar na de betoging tegen de kernraketten, de grootste manifestatie ooit in België, vond op 20 oktober 2013 een grote manifestatie plaats in het Jubelpark in Brussel. In het kader van de campagne lanceerden we ook een opvallende videoboodschap, waarin onder meer Guy Verhofstadt, Jean-Luc Dehaene en Willy Claes zich uitspraken tegen kernwapens*. Na de manifestatie werd de Belgische Coalitie tegen Kernwapens opgericht, waar Pax Christi Vlaanderen actief lid van is.

Ook op internationaal niveau bewoog er de afgelopen jaren heel wat rond kernwapens. Pax Christi Vlaanderen werd lid van de International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN), die in 2013 en 2014 drie internationale conferenties organiseerde, met focus op de humanitaire impact van kernwapens. Tijdens de laatste conferentie lanceerde de Oostenrijkse regering de 'Humanitaire Belofte', die sindsdien door 121 landen werd ondertekend. Deze landen roepen zo op tot de start van een nieuw onderhandelingsproces dat moet leiden tot een internationaal verbod op kernwapens. In december 2015 richtte de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een werkgroep op die het mandaat kreeg om concrete, doelgerichte en wettelijke maatregelen te bestuderen, evenals wettelijke voorwaarden en normen, die nodig zijn om een wereld zonder kernwapens te bekomen en te behouden.

De afgelopen drie jaar publiceerde PAX Nederland het rapport 'Don't bank on the Bomb', waarbij de Belgische Coalitie tegen Kernwapens steeds vooraf op de hoogte werd gebracht van investeringen van Belgische bedrijven of instellingen in de kernwapenindustrie. Tot die instellingen behoorden BNP Paribas Fortis, KBC en in 2015 ook Ackermans & van Haaren. Ackermans & van Haaren besloot hierop zijn belang, ter waarde van 51 miljoen dollar, in een Amerikaans kernwapenbedrijf volledig af te stoten. KBC is bereid tot een onderhoud over deze kwestie.

Internationaal Wapenhandelsverdrag: eindelijk een feit!

Pax Christi Vlaanderen ijverde de afgelopen jaren, via de internationale Control Arms Campaign, ook voor de

totstandkoming van een internationaal wapenhandelsverdrag (Arms Trade Treaty, ATT). Climax van onze inspanningen was de Vlaamse Vredesweekcampagne: 'Schiet ontwikkeling niet aan flarden'. Dankzij de getuige uit Congo, de vele debatten en lezingen en de handtekeningenactie tijdens onze straatacties voerden wij de druk op onze regering en de Europese Unie op. 8000 burgers ondertekenden de petitie gericht aan toenmalig premier Di Rupo. Internationale ruggensteun kregen wij van Pax Christi International, dat de meeste voorbereidende VN-vergaderingen voor het ATT bijwoonde en er ook verschillende keren het woord nam.

In april 2013 werd het ATT aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN, eind december 2014 trad het in werking. Dit was een historische doorbraak in de regulering van de internationale wapenhandel, die geen dag te vroeg kwam. Wapenstromen ontwrichtten hele regio's, beïnvloedden het leven van miljoenen burgers wereldwijd en ondermijnen ontwikkeling en vredesopbouw. Samen met Amnesty International Vlaanderen volgden we nauwlettend de stappen van onze regering op en zorgden mee voor een snelle ondertekening door de gewesten, waardoor België één jaar na de aanvaarding het Wapenhandelsverdrag had getekend en geratificeerd.

Het ATT omvat alle belangrijke conventionele wapensystemen: gevechtstanks, pantservoertuigen, artilleriesystemen, gevechtsvliegtuigen, gevechtshelikopters, oorlogsfregatten, raketten en raketlanceerders, en kleine en lichte wapens. Onder het ATT is het verboden wapenexporten te autoriseren als het duidelijk is dat deze wapens gebruikt zullen worden om een genocide, misdaden tegen de menselijkheid, ernstige schendingen van de Conventies van Genève (1949), aanvallen tegen burgerdoelen of andere oorlogsmisdaden te begaan. Verdragspartijen bij het ATT beloofden ook maatregelen – inclusief het weigeren van de exportlicentie – te nemen als er sprake is van de illegale afwijking van wapenexporten naar derde partijen.

Willem Staes

Annamarie Gielen (l) en zuster Jeanne Devos (r) op de manifestatie 'Time to Go' in 2013 (foto: Luce Stappaerts)

* Zie https://www.youtube.com/watch?v=Sff_SX1y2vE en http://www.standaard.be/cnt/dmf20131014_00790349

JONGERENAMBASSADEUR VOOR DE VREDE

Sinds 1999 geeft Pax Christi Vlaanderen jaarlijks twee personen en/of organisaties de titel 'Ambassadeur voor de Vrede'. Daarmee zetten wij hun volgehouden inspanningen voor vrede, verbondenheid en respect voor de mensenrechten in het licht.

Met de oprichting van U Move 4 Peace kregen jongvolwassenen in 2002 een speciale plaats binnen de Pax Christibeweging. Pax Christi Vlaanderen wilde zo een jong potentieel aanboren om op een eigentijdse manier aan vrede te werken. En waarom dan ook geen jongerenambassadeur lauweren? In 2012 stelde UM4P een shortlist samen met kandidaten.

Na een succesvolle stemronde via een facebookpoll kwam Majd Khalifeh eind 2012 als eerste jongerenambassadeur uit de bus. Geboren in Dubai in een Palestijns vluchtelingengezin is Majd officieel staatloos. Dat betekent dat hij in feite geen vaderland heeft. Zijn familie werd bij de Nakba in 1948 verdreven uit de streek rond Haifa, nu Israël. Terugkeer wordt hen nog steeds verboden. Via zijn Belgisch verblijfsrecht en met de steun van een ngo kreeg Majd uiteindelijk een toeristenvisum voor Israël, zodat hij voor het eerst naar het land van zijn voorouders kon reizen. Voor het programma 'Vranckx' maakte hij een documentaire over die reis en over de Palestijnse vluchtelingkwestie: 'Stateless'. Majds visie en houding maken van hem een echte vredesmens.

In 2014 kwam de 17-jarige Oona Wyns als tweede jongerenambassadeur voor de vrede uit de poll. Oona schoot in actie nadat het broertje van een vriendin na aanhoudende pesterijen uit het leven stapte. Zijn wanhoopsdaad greep Oona zo aan dat ze een facebookpagina startte: 'Neen tegen pesten', een antipestpagina voor én door jongeren. Ze praatte in klassen over (cyber)pesten en organiseerde een 'fuif voor verdraagzaamheid'. Oona zoekt voorts nieuwe manieren om pesten bij haar op school en erbuiten aan te pakken, zoals een systeem van buddy's.

Het is bemoedigend dat deze jonge vredesambassadeurs doorgaan met hun vredeswerk, en contact houden met Pax Christi Vlaanderen. Ze dragen hun titel met eer en delen hem trots met het grote publiek. Ambassadeurs waardig...

Hanne Vervaele

HET SUCCESVERHAAL VAN THEATER VAN DE ONDERDRUKTEN

De voorbije beleidsperiode is het gebruik van artistieke methoden, met o.a. het participatief theater geïnspireerd op het Theater van de onderdrukten, volledig tot ontwikkeling gekomen en ingebed in het werk van Pax Christi Vlaanderen. We kijken trots terug op de deugddoende projecten met uiteenlopende brongroepen* en verschillende inhoudelijke en methodische publicaties. Deze opgebouwde ervaring is uniek in Vlaanderen. Na 6 jaar intensief werken met de methode is de tijd rijp om ons vanaf 2016 te presenteren als Vlaams 'expertisecentrum Theater van de Onderdrukten'. Door dit succesverhaal onderging U Move 4 Peace (UM4P), dat de methode bij Pax Christi Vlaanderen introduceerde en inburgerde, in diezelfde periode een transformatie van jongerenorganisatie tot artistiek activistische werking van Pax Christi Vlaanderen. (zie p. 6)

Sinds 2009 werkt U Move 4 Peace met het Theater van de onderdrukten (TO), een set van participatieve theatertechnieken die helpen zoeken en toewerken naar constructieve, geweldloze alternatieven als antwoord op situaties of gevoelens van onrecht en geweld. De deelnemers brengen via theater onrecht uit hun eigen leefwereld in beeld. TO biedt daarom 'Scènes van onrecht, beelden van verandering'. Zo komen 'onderdrukten' en andere participanten tot een kritische dialoog en een zoektocht naar sociale verandering. De oorsprong van TO ligt in Brazilië, bij theatermaker en politiek activist Augusto Boal. TO wordt wereldwijd ingezet voor maatschappelijke verandering, van Israël/Palestina (Combatants for Peace) over Mozambique (CTO Maputo) tot in India (Jana Sanskriti).

Pax Christi Vlaanderen maakt actief deel uit van dit internationale netwerk en investeerde sterk in de capaciteitsopbouw van haar medewerkers. Olivier Forges, coördinator van U Move 4 Peace, professionaliseerde zich tot begeleider van Theater van de onderdrukten: 'joker' in het vakjargon, en schoolt zich nog verder bij tot dramatherapeut. Vrijwilligsters Eline Van Dort en Hendrikje Meyvis kwamen als volwaardige dramatherapeuten het prille TO-initiatief versterken. Naarmate UM4P meer trainingen organiseerde rond TO, breidde de groep van 'jokers' en 'jokerassistenten' zich uit. Die aandacht voor een stevige opleidingsbasis is nodig: de vaak heikele thema's waarmee wij geconfronteerd werden en worden via onze brongroepen, vragen van de jokers een groot psychologisch en groepsdynamisch vermogen. Enkele van hen volgden daarom ook nog bijkomende opleidingen, of liepen stage in binnen- en buitenland. Deze investering resulteert vandaag in een stevige ploeg, die de schouders zet onder verschillende projecten met zeer uiteenlopende bron- en doelgroepen.

* De groep mensen waarmee je aan de slag gaat: zij reiken zelf het materiaal (ervaringen, getuigenissen, kennis, ...) aan uit hun midden en vormen tegelijk ook de doelgroep van de vorming, actie of sensibilisering.

Hoopvolle projecten

'You Should', 'Koffie Verkeerd', 'Wij lenen enkel aan de rijken', 'When things heat up',... een greep uit de alsmaar langer wordende lijst van forumtheaterproducties die UM4P de afgelopen vijf jaar creëerde.

Forumtheater portretteert verhalen van onrecht of onderdrukking uit de samenleving aan de hand van ervaringen die de acteurs/deelnemers zelf aan den lijve ondervonden. Voor het hoofdpersonage dat lijdt onder het onrecht loopt het verhaal in eerste instantie slecht af. Bij de voorstelling trachten de deelnemers in dialoog met het publiek het geschetste probleem een andere, positieve wending te geven. Bij forumtheater delen de mensen uit het publiek hun suggestie niet gewoon mee; ze proberen ze effectief op het podium uit in een improvisatie. Kortom: een collectieve brainstorm voor sociale verandering in theatervorm. Via het forumtheater opende U Move 4 Peace dialogen over familiedruk, gendervraagstukken, de vluchtelingenkwestie, klimaatrechtvaardigheid, armoede etc.

U Move 4 Peace creëerde ook, letterlijk en figuurlijk, een forum voor internationale collega's die werken met participatief theater. Zij organiseerden de voorstelling en masterclass 'Nightwind' van Hector Aristizabál (Columbia), in samenwerking met Amnesty International Vlaanderen en Labo vzw.

Ons werk met TO begon met Koerdische, Tsjetsjeense en Russisch sprekende jongeren in België. Migratie is een grote uitdaging voor onze tijd: een waarin de vredesbewegingen een belangrijke rol te spelen hebben. De meeste projecten hebben links met het thema migratie en de vluchtelingenproblematiek. Zo staat bij de start van de nieuwe beleidsperiode (2016-2020) een forumvoorstelling op stapel met niet-begeleide minderjarige asielzoekers in Poelkapelle, met partners KIYO en Tumult.

Naast het uitwerken van volledige theatervoorstellingen voor een divers extern publiek zet U Move 4 Peace participatief theater ook in voor begeleidingstrajecten met specifieke groepen. In 2015 startte UM4P met zeer positief geëvalueerde theatertrajecten in Vlaamse gevangenissen. Daarin werkten zij gedurende 8 weken met groepen gedetineerden rond hun conflicten binnen en buiten de gevangenis.

Tijdens de revolutie op Maidan in Oekraïne trok 'huisjoker' Olivier Forges op uitnodiging van een *grassroots* groep activisten samen met andere internationale jokers naar Oekraïne. Hij maakte er samen met Oekraïense burgers twee voorstellingen over hoe de huidige crisis families en vriendenkringen verscheurt, maar ook over de aanwezigheid van (extremerechts) geweld in de revolutie. Nog steeds wordt daar gebruik gemaakt van het Theater van de onderdrukten om er op een geweldloze manier sociale en politieke verandering te brengen.

Tot slot vinden steeds meer externen en partners hun weg naar ons aanbod. Broederlijk Delen, Oxfam Wereldwinkels, Dienst Samenleven stad Sint-Niklaas, Jong Groen, vzw Zijn, De Ark, VIA vzw en 11.11.11 zijn maar enkele van de vele organisaties en instanties die workshops bij ons boeken om op een artistieke participatieve manier een dialoog te openen rond hun werkthema's en lopende campagnes.

Vlaams expertisecentrum

Sinds 2009 werkt U Move 4 Peace intensief met het Theater van de onderdrukten. Met de intussen opgebouwde ervaring op het terrein, met diverse groepen, kunnen we onszelf in 2016, aan het begin van een nieuwe beleidsperiode, met overtuiging presenteren als 'Vlaams expertisecentrum Theater van de onderdrukten'.

Zoals nu al succesvol gebeurt, kunnen groepen, organisaties en instanties ons uitnodigen voor een workshop of traject op maat. Introductie tot de methode, blootleggen van wat leeft in de groep of ontleden van een thema, een (publieke) dialoog over een maatschappelijk probleem, verhelderen van verlangens en wegwerken van angsten in relaties en conflicten en werken met gepolariseerde groepen. De mogelijkheden van de uiteenlopende participatieve theatertechnieken zijn legio.

Publicaties, bibliotheek en begeleiding

Geïnteresseerden vinden ook steeds beter de weg naar de bibliotheek van Pax Christi Vlaanderen voor werk materiaal rond het Theater van de onderdrukten en andere participatieve artistieke methoden. In onze uitleenbare catalogus vind je onder meer onze eigen publicaties (zoals bv. het Koerierdossier 2013/6: 'Theater van de onderdrukten: werkmodel voor kritische dialoog' of 'Bridging the Divide – Methodische handleiding polarisatie en Theater van de onderdrukten', 2013.), boeken van Augusto Boal en publicaties van TO-groepen wereldwijd.

Naast het uitlenen van materiaal begeleidt U Move 4 Peace ook diverse bachelor- en masterproeven over het inzetten van participatief theater. Daar gaan we als kenniscentrum nog meer op inzetten.

Expertise opbouwen en delen

Zoals hierboven vermeld, hebben U Move 4 Peace en de 'moederorganisatie' Pax Christi Vlaanderen sterk geïnvesteerd in de opleiding van de eigen medewerkers en vrijwilligers. Ook externen konden hier een graantje meepikken. Via 'teaserweekends', zomerkampen en workshops trinden we zowel internen als externen in de methode. Zo bouwden we mee aan kennisvergroting bij anderen, zoals de pas erkende beweging Labo vzw, of partners zoals Intal en Sering.

Hanne Vervaele

Transformatie van U Move 4 Peace

De succeservaringen in het werken met artistieke methoden prikkelden en transformeerden U Move 4 Peace.

Vijftien jongeren van de kerngroep gingen in april 2015 op beleidsweekend in Bonheiden. Zij dachten na over wat UM4P voor hen betekent, waar UM4P voor staat en waar ze met UM4P naartoe willen. Via creatieve artistieke methoden – hoe kan het anders – gingen ze in dialoog met elkaar en kwamen ze tot een nieuwe missie en visie.

In oktober 2015 stelde de UM4P-groep de herwerkte missie en visietekst voor bij de Raad van Bestuur van Pax Christi Vlaanderen. Daar werd de tekst integraal goedgekeurd. Pax Christi Vlaanderen en U Move 4 Peace zijn verheugd om de nieuwe beleidsperiode in te stappen met een nieuwe opdracht. Hieronder presenteren we ze u met trots.

Forumtheater: When things heat up, 2015 (foto: Lieven Ghysels)

Missie

U Move 4 Peace is de artistiek activistische werking van de vredesbeweging Pax Christi Vlaanderen. U Move 4 Peace werkt met artistieke methoden aan geweldpreventie, conflicttransformatie en vredesopbouw.

U Move 4 Peace zet zich in voor 'kabouters': mensen waar we vaak overheen kijken, maar voor wie het leven allesbehalve een sprookje is.

U Move 4 Peace gaat op een creatieve manier de maatschappelijke dialoog aan en creëert oefenplaatsen voor een andere en betere realiteit. Onrecht en conflict in de eigen samenleving zijn een prioriteit.

U Move 4 Peace is niet alleen een artistieke megafoon voor 'kabouters' waarvan de stem niet gehoord wordt: in dezelfde creatieve geest laat U Move 4 Peace, onder meer via 'moederorganisatie' Pax Christi Vlaanderen, ook de stem horen van internationale vredespartners.

U Move 4 Peace heeft in haar werk aandacht voor de kracht die schuilt in iedere mens. Ze zet in op positieve identiteitsontwikkeling en kritisch burgerschap. U Move 4 Peace vertrekt vanuit een breed mensbeeld, met aandacht voor zingeving.

U Move 4 Peace is als sociaal geëngageerde werking politiek ongebonden en pluralistisch.

Visie

U Move 4 Peace vertrekt in haar werk vanuit de noden van de brongroepen waarmee ze samenwerkt. De 'kabouters' worden gedefinieerd als brongroepen – geen doelgroepen –

want U Move 4 Peace werkt participatief mét mensen en niet voor mensen.

Proactieve vrijwilligers en freelancers geven U Move 4 Peace vorm. Binnen U Move 4 Peace is de methode van het Theater van de onderdrukten (TO) – en gelijkaardige participatieve theatertechnieken – momenteel de meest gebruikte werkvorm voor geweldpreventie, conflicttransformatie en vredesopbouw. In het TO-proces brengen de deelnemers van de brongroep via theater onrecht en conflict uit hun eigen leefwereld in beeld. Zo komen zij tot een kritische dialoog en een zoektocht naar sociale verandering. Door de jarenlange ervaring en hoogopgeleide jokers (de begeleiders in TO-processen) fungeert U Move 4 Peace als Vlaams expertisecentrum in de TO-methodologie.

U Move 4 Peace staat als dynamische en participatieve organisatie ook open voor andere artistiek activistische werkvormen.

Visuele disciplines zoals fotografie inspireren U Move 4 Peace en effenen het pad naar een verruiming van de actiemiddelen.

U Move 4 Peace hecht veel belang aan duurzame partnerschappen. Hierbij is ze op een creatieve manier een facilitator voor sociale dialoog. U Move 4 Peace brengt specifieke kennis en vaardigheden in en deelt ze met betrokken partijen. U Move 4 Peace gaat op nationaal en voornamelijk internationaal vlak gerichte partnerschappen aan om haar methodische en inhoudelijke werking te voeden en nieuwe impulsen te geven.

U Move 4 Peace appelleert de maatschappij en haar politici door gerichte creatieve (straat)acties.

SAMENWERKING LOONT!

Pax Christi Vlaanderen heeft in de afgelopen beleidsperiode een belangrijke beslissing genomen op het vlak van samenwerking en overleg: het overlegplatform van de Vlaamse Vredesweek ruimde het veld voor een campagne die helemaal door Pax Christi Vlaanderen wordt uitgedacht. Thema, slogan, educatieve materialen, politiek dossier, website, campagnegadget: het eigen team staat in voor het volledige concept. Met dat concept trokken wij naar potentiële partners, om samen in de campagne te stappen. Deze partners kunnen op verschillende manieren aan de campagne deelnemen: zij kunnen financiële steun bieden, eigen of gezamenlijke activiteiten tijdens de Vlaamse Vredesweek organiseren of samenwerken aan publieke acties. De nieuwe formule met Pax Christi Vlaanderen als trekker schrikte de aangesproken organisaties blijkbaar niet af: met 35 partners en ondersteunende organisaties werd de Vlaamse Vredesweek 2015 één van de breedst ondersteunde Vredesweekcampagnes, met een stevig aantal activiteiten.

Partners in eigen land

Belangrijkste partner voor de nieuwe Vlaamse Vredesweek was Broederlijk Delen. En dat is niet onlogisch: het thema was Oost-Congo, en de samenwerking met Broederlijk Delen rond Congo is al een tiental jaar heel intensief. Pax Christi Vlaanderen zet met de middelen van Broederlijk Delen een medewerker aan het werk, die zowel aan politieke beleidsbeïnvloeding doet ter bevordering van vrede en rechtvaardigheid in de regio van de Grote Meren, als aan sensibilisering over de vormen van onrecht aldaar. Tegelijkertijd ondersteunt Pax Christi Vlaanderen enkele lokale, Congolese vredesorganisaties die met geweldloze methoden timmeren aan de weg van democratie, vrede, rechtvaardigheid, verzoening en respect voor mensenrechten. Die ondersteuning kan enkel gebeuren met financiering door derden. Eén van de projecten van de afgelopen jaren was het pilootproject om ex-strijders te re-integreren in de samenleving. (Zie ook het hoofdstuk: 'Re-integreren van gewezen rebellen in Centraal-Afrika').

De samenwerking tussen een ontwikkelingsorganisatie en een vredesorganisatie is vrij uniek, niet alleen in België, maar zelfs in heel Europa! Zowel Pax Christi Vlaanderen als Broederlijk Delen hebben echter van bij hun stichting oog gehad voor de verwevenheid van beide domeinen: werken aan (rurale) ontwikkeling of aan duurzame landbouw heeft maar kans op slagen als er stabiliteit is, en vredesopbouw is maar succesvol als de mensen in kwestie brood op de plank kunnen krijgen. Pax Christi Vlaanderen koestert dan ook deze vorm van samenwerking.

Daarnaast kozen Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen er reeds 15 jaar geleden voor om het politiek studie- en lobbywerk rond het Midden-Oosten, met als voornaamste focus 'Israël en Palestina', samen uit te bouwen. Om aan dit beleidswerk draagvlak te geven, werd tevens ingezet op sensibilisering van het brede publiek via mediawerk, lezingen en reizen naar de regio. Dit werk wordt ondersteund vanuit een gezamenlijk woordvoerderschap. Van grote waarde voor beide organisaties is ook de concrete betrokkenheid en steun van vrijwilligers van onze werkgroep Israël-Palestina.

Van een heel andere orde is de samenwerking tussen Pax Christi Vlaanderen en Beweging.net. In het verleden was er regelmatig overleg binnen verschillende werkgroepen van het ACW, en werden gezamenlijke standpunten geformuleerd of campagnes gesteund. Met de naamsverandering van ACW naar Beweging.net en met de interne herstructurering en het nieuw strategisch plan heeft de samenwerking een nieuw elan gekregen. Ook hier kreeg de idee van 'synergie' meer vorm: er is meer wisselwerking tussen Beweging.net – en al haar leden en geledingen – en Pax Christi Vlaanderen. De kennis over elkaar groeit, de raakvlakken worden zichtbaarder, de meerwaarde van samenwerking komt duidelijker tot zijn recht. De 'passie voor solidariteit' van Beweging.net valt goed te rijmen met de 'passie voor vrede' van Pax Christi!

Internationale uitwisseling

Ook op internationaal vlak heeft Pax Christi Vlaanderen verschillende duurzame partnerschappen. Uniek is het samenwerkingsverband dat U Move 4 Peace heeft uitgebouwd met Sadaka Reut uit Israël en SINTEM uit Tsjetsjenië in de Russische Federatie. In een samenwerking is het altijd zoeken naar een model dat alle partijen versterkt. Zeker op het vlak van internationale solidariteit is er een risico op éénrichtingsverkeer: mensen uit Europa delen hun expertise of 'komen hulp bieden'. Paternalisme of betutteling zijn dan nooit veraf. De projectcoördinator van Sadaka Reut vertelde over diverse partnerschappen die om die reden als zeer negatief werden ervaren. Als gelijkwaardige partners vonden we een goede formule om tot langdurige samenwerking te komen. Elke organisatie kan steeds eigen expertise inbrengen maar ook de eigen noden kenbaar maken en zo de nodige kennis binnenhalen.

Sinds 2007 zet U Move 4 Peace met deze partners, soms aangevuld met andere organisaties, tijdens de zomer een

Lancering Vredesweek in Brussel, september 2015 (foto: Broederlijk Delen)

internationale uitwisseling of training op. We komen samen om nieuwe methoden aan te leren om te werken aan vrede, om elkaars actuele sociopolitieke situatie beter te begrijpen en ervaringen te delen over het vredeswerk dat elke organisatie doet in haar eigen samenleving. Soms nodigen we externe experts uit om ons daarin te begeleiden. Voor elke organisatie is deze zomerontmoeting een moment van inspiratie, van kracht opdoen, van solidariteit tonen én voelen over de grenzen heen.

TransArt: internationale uitwisseling in Nalchik (Kabardina-Balkaria, Russische Federatie), 2014 (foto: U Move 4 Peace)

Samen met de partners werken we telkens toe naar een focus, thema of methode die voor alle partners een meerwaarde zou kunnen betekenen. We kiezen wie de training zal *hosten* en proberen ervoor te zorgen elke partner hierin een rol te laten spelen. De voorbije jaren trokken we zo twee keer naar Israël en twee keer naar Rusland. België was twee keer gastheer. De jaarlijkse uitwisselingen genereren boeiende kruisbestuivingen waarin het vredeswerk van elke partner in de eigen samenleving inspiratie meekreeg van de andere organisaties. Sadaka Reut was zo de inspiratiebron voor de meer artistieke weg die U Move 4 Peace tijdens de voorbije beleidsperiode insloeg. U Move 4 Peace zorgde er van haar kant voor dat Sadaka Reut en SINTEM met Theater van de onderdrukten aan de slag gingen. SINTEM op zijn beurt trok de creatieve methoden van de organisaties open naar de plastische kunsten. Na een kleine tien jaar samenwerken kunnen we gerust stellen dat geen van de drie organisaties er zonder het partnerschap hetzelfde zou uitzien. Het vredeswerk van de partners bevruchtte elkaar en ging er zonder meer kwalitatief op vooruit.

Annemarie Gielen en Olivier Forges

STEMMEN VAN HET TERREIN

Wat is er overtuigender dan iemand uit een conflictgebied zelf laten vertellen over wat er gebeurt op het terrein. De kracht van een persoonlijk doorleefde ervaring is zoveel sterker dan ze te laten navertellen door iemand anders. Pax Christi Vlaanderen nodigt daarom geregeld 'stemmen van het terrein' uit. Eén van de best geschikte momenten is de Vlaamse Vredesweek.

Afrikaanse stemmen tijdens de Vredesweek

Het is stilaan een traditie dat Pax Christi Vlaanderen tijdens de Vlaamse Vredesweek een 'vredesweekgetuige' uitnodigt. Meestal gaat het om een vredesactivist(e) uit een land in Centraal-Afrika: de Democratische Republiek Congo, Burundi of Rwanda.

Sensibiliseren in Vlaanderen

De Afrikaanse gast verblijft een tweetal weken in België en getuigt over het campagnethema vanuit zijn of haar expertise en terreinervaring. Hij/zij toert samen met onze beleidsmedewerker door Vlaanderen en Brussel. Die tour heeft verschillende doelstellingen: het Vlaamse publiek informeren over de situatie in het specifieke land of de regio in Centraal-Afrika, sensibiliseren tot meer solidariteit en waar mogelijk tot actie, beleidsmakers aanmoedigen om stappen te zetten naar meer rechtvaardigheid, vrede of democratie én de expertise van de getuige zelf valoriseren. De Vredesweekgetuigen zijn eerstelijnsgetuigen die zich intensief bekommeren om situaties van onrecht en geweld in hun regio. Hen in België een stem geven is een vorm van waardering die zij erg appreciëren. Deskundigen van het terrein zijn immers nog beter geplaatst om de vinger aan de pols te houden dan onze eigen beleidsmedewerkers en experts: hun verhaal beklijft, omdat het doorleefd is.

Het programma van een Vredesweekgetuige zit eivol: hij/ zij geeft lezingen aan scholieren of studenten en aan verenigingen, en neemt deel aan debatten en infoavonden in het hele land. Hij heeft politieke contacten met parlementsleden (of medewerkers) en verantwoordelijken van het ministerie van Buitenlandse Zaken, legt interviews af in diverse media en ontmoet ngo's en organisaties uit de Afrikaanse diaspora.

Inspirerende activisten

De activisten die Pax Christi Vlaanderen uitnodigt zijn relatief onbekend en werken vaak buiten de schijnwerpers aan vrede, mensenrechten en verzoening. Eén ding kenmerkt hen: ze kiezen voor actieve geweldloosheid en staan dus dicht bij de visie van onze beweging. Zij verzetten zich op een actieve en geweldloze manier tegen geweld om vreedzaam samenleven te promoten.

De voorbije vijf jaar verwelkomden we evenveel Afrikaanse getuigen. Daarmee toonde Pax Christi Vlaanderen aan dat Centraal-Afrika inspirerende activisten heeft die in een zeer moeilijke, vaak onveilige omgeving lokale initiatieven leiden die hoop bieden voor de toekomst. Jongerenactivist Pascal Mugaruka (31) uit Oost-Congo is een recent voorbeeld. Zijn levenswerk rust op verzoening, want hij gelooft dat vrede zonder die verzoening geen kans maakt.

Partners in de kijker

In 2015 stond de Vredesweek volledig in het teken van Congo. Jean-Jacques Nganya van Pax Christi Uvira deelde zijn ervaring op vlak van lokale vredesopbouw. Via een concreet verhaal maakte hij het publiek duidelijk hoe cruciaal ontwapening en re-integratie van gewezen rebellen zijn voor vrede. Met Nganya zetten we onze werking rond Congo maar ook onze plaatselijke partner in de kijker.

2011: 'Schiet ontwikkeling niet aan flarden' met vrouwenactiviste Kenneth Ampu van Femmes des Médias pour la Justice au Congo uit Kinshasa (Congo)

2012: 'Wachten tot het overkookt?' met jurist Athanase Barunsanze van partnerorganisatie Centre Jeunes Kamenge uit Bujumbura (Burundi)

2013: 'Ontmoeten doet er toe!' met de Belgisch-Congolese socioloog Willy Musitu uit Antwerpen

2014: 'Stop haat! Praat!' met jongerenactivist Pascal Mugaruka van Africa Reconciled uit Noord-Kivu

2015: 'Kies voor vrede! Ontwapen Oost-Congo' met mensenrechtenactivist Jean-Jacques Nganya van Pax Christi Uvira uit Zuid-Kivu

Naast de Vredesweekgetuigen biedt Pax Christi Vlaanderen ook andere 'stemmen' de kans om hun verhaal te brengen: mensen die professioneel of als vrijwilliger in het land waar zij leven, werken aan vrede, aan meer respect voor de mensenrechten of tegen corruptie en willekeur. De conflictgebieden waar Pax Christi Vlaanderen rond werkt, zijn het Midden-Oosten, Oost-Europa en Centraal-Afrika. Over de getuigen uit Centraal-Afrika kon je hoger al lezen. Maar ook uit het Midden-Oosten en uit Oost-Europa kwamen de afgelopen vijf jaar nogal wat 'stemmen' om te getuigen over de toestand in hun land, en over de noden en hun inspanningen om tot vrede en stabiliteit te komen.

Midden-Oosten

In samenwerking met het initiatief 'De 3^e Partij' kwam onze partner Sadaka Reut naar Antwerpen voor een getuigenavond op 27 oktober 2011. In het Toneelhuis vertelden zij over hun werk in Israël en Palestina om jongeren van verschillende afkomst met elkaar kennis te laten maken, door hen bijvoorbeeld gedurende een langere periode te laten samenwonen. Daarnaast biedt Sadaka Reut (dat zowel in

Jongerenactivist Pascal Mugaruka met federaal parlements lid Dirk Van der Maelen, 2014

het Arabisch als in het Hebreeuws 'vriendschap' betekent) gemeenschapsoverschrijdende workshops: muziek, dans, enz. Sadaka Reut was op dat moment al zes jaar partner van Pax Christi Vlaanderen en is dat vandaag nog altijd (zie ook het hoofdstuk 'Samenwerken loont').

Op 27 september 2013 kwamen op initiatief van Pax Christi Vlaanderen twee leden van de Israëlisch-Palestijnse organisatie Combatants for Peace naar België. Overdag hadden zij een ontmoeting met parlementairen en 's avonds trokken zij naar Oostende voor de avond 'Olijven en dadels'. Daar lieten ze het publiek proeven van de manier waarop zij in Israël en Palestina omgaan met de bezetting van grote delen van de Palestijnse Gebieden. Via 'gepolariseerd theater', een van de vele vormen van Theater van de onderdrukten, gaan de Combatants for Peace in dialoog met bijv. Israëlische militairen. Het bezoek van de twee medewerkers heeft een diepe indruk nagelaten bij de mensen in Oostende.

Oost-Europa

Als lid van het Platform 'Vrede voor Oekraïne' deed Pax Christi Vlaanderen voor de organisatie van een conferentie in het Europees Parlement een beroep op onze jarenlange contacten met Russische mensenrechtenorganisaties. De conferentie droeg als titel 'Bridging Societies for a New Europe' en had als doel gewaardeerde Oekraïense en Russische mensenrechtenactivisten, juristen en leden van nieuwe bewegingen bijeen te brengen om te komen tot een gezamenlijk memorandum. Europarlementslid Mark Demesmaecker bood niet alleen logistieke, maar ook morele steun. Svetlana Gannushkina van de Russische ngo Memorial en Ella Polyakova van de Soldatenmoeders van Sint-Petersburg werken al meer dan 15 jaar samen met Pax Christi en hielden een krachtig pleidooi voor samenwerking en verzoening. De overige vier sprekers werden uitgenodigd door andere leden van 'Vrede voor Oekraïne'.

Nadia Nsayi en Annemarie Gielen

SUCCESSVERHALEN OVER ONS POLITIEK EN SENSIBILISEREND WERK ROND ISRAËL EN PALESTINA

Europa sluit de nederzettingen voorgoed uit

In november 2015 bracht de Europese Unie richtlijnen uit over de correcte labelling van Israëlische nederzettingenproducten. Een aantal lidstaten, waaronder België, pleitte er al sinds 2013 voor dat de Hoge Vertegenwoordiger van de EU een initiatief zou nemen omtrent producten uit de Israëlische nederzettingen in de Palestijnse gebieden en op de Golanhoogte. De Belgische regering stelde in 2014 een advies op voor handelaars en drong ook aan op een Europees advies.

Deze stap is immers in overeenstemming met de recente maatregelen van de EU om de Israëlische nederzettingen uit te sluiten van alle bilaterale akkoorden. In 2012 bevestigde Europa dat het zich engageert voor de uitvoering van de bestaande EU-wetgeving en de bilaterale overeenkomsten van toepassing op de nederzettingenproducten. Drie jaar later gebeurde dit uiteindelijk. Concreet moet dit advies ertoe leiden dat supermarkten producten uit de nederzettingen voorzien van een label. De consument moet zo, conform de Europese wetgeving, een geïnformeerde keuze kunnen maken. Voorlopig is het nog wachten op correcte labels in veel winkels.

De belangrijkste overwinning voor ngo's die voor vrede in Israël en Palestina ijveren, is dat de EU recent een coherent beleid ontwikkelde tegenover de nederzettingen. Europa heeft Israël's soevereiniteit in de bezette gebieden nooit erkend en veroordeelde Israël's nederzettingen. Maar lange tijd gaapte er een kloof tussen deze verklaringen en de permissieve houding tegenover Israël's beleid. Pas in 2012 gingen de ministers van Buitenlandse Zaken over tot een effectief differentiatiebeleid tussen Israël en de nederzettingen. Ze benadrukten dat de akkoorden met de EU niet van toepassing zijn op de bezette gebieden en verhinderden dat instellingen in de nederzettingen nog Europese subsidies kunnen krijgen. Beter laat dan nooit!

Focus op de feiten en stemmen vanop het terrein

Het Israëlisch-Palestijns conflict is veelbesproken: veel mensen hebben er een felle mening over. Maar vaak overheersen buikgevoelens het debat en verdwijnen de feiten naar de achtergrond. In het beleids- en mediawerk over Israël en Palestina focussen Pax Christi Vlaanderen en Broederlijk Delen op feiten van onze partners, lokale media en andere door ons vertrouwde bronnen over de nederzettingen, de situatie in Jeruzalem, de blokkade van Gaza en het geweld tegen Israëlische en Palestijnse burgers.

We schuiven ook Israëlische en Palestijnse partners naar voor omdat hun stem essentieel is voor een beter begrip van de situatie. Zo getuigden Breaking the Silence, een Israëlische organisatie van ex-soldaten, en Defence for Children

Yigal Elhanan (l) en Arab Aramin van Parents' Circle, 2015 (foto: Dieter Telemans)

International-Palestine, een kinderrechtenorganisatie, in het Belgische parlement over de gevolgen van de Gaza-oorlog in 2014. Ze laakten het optreden van het Israëlische leger dat onvoldoende onderscheid maakte tussen burgers en strijders, waardoor het dodental onder Palestijnse burgers hoog was. Jongeren van de Parents' Circle, een Israëlisch-Palestijnse organisatie die families verenigt die een familielid verloren in het conflict, pleitten tijdens een bezoek aan België bij beleidsmakers en in de media voor verzoening. Ze vertellen hun verhaal van verlies om landgenoten wakker te schudden en tonen dat zelfs slachtoffers van geweld niet tot vijandschap veroordeeld zijn.

Missies naar de regio

Terreinmissies zijn cruciaal om het conflict te doorgronden en het debat hier in België te voeden. Daarom organiseerden we samen met 11.11.11 en Oxfam Solidariteit in februari 2015 een missie met parlementsleden van N-VA, Open VLD, CD&V, sp.a en Groen. We hadden gesprekken met beleidsmakers, ontmoetingen met Israëlische en Palestijnse ngo's en VN-instellingen en deden terreinbezoeken. Zo bezochten we het vernielde elektriciteitsproject van de Belgische overheid in het dorpje Khirbet at-Tawil en slaagden we er zelfs in om naar Gaza te gaan. In debatten zoals in de commissies Buitenlandse Zaken van de Kamer merkten we een grote betrokkenheid van de deelnemers aan de missie op.

Ook de deelnemers van de Vredestochten naar Israël en Palestina waren bijzonder actief. Zo organiseerden enkele mensen die de tocht van november 2014 meemaakten tientallen getuigenissen en info-momenten in familiale kring, parochies, op scholen en voor sociaal-culturele organisaties en toonden ze zich erg begaan met de initiatieven van Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen. Verschillende deelnemers aan de in totaal vijf Vredestochten die tot nu toe georganiseerd werden, getuigen dat Israël en Palestina hen niet meer loslaten sinds ze mee op reis gingen. Ze ontmoetten er inspirerende mensen, leerden er over de complexe geschiedenis van het land en van de bezetting en raakten bewogen door de niet-aflatende strijd voor rechtvaardigheid van Palestijnse en Israëlische activisten. Aan moed en veerkracht geen gebrek.

Brigitte Herremans

RE-INTEGREREN VAN GEWEZEN REBELLEN IN CENTRAAL-AFRIKA

Pax Christi Vlaanderen doet samen met Broederlijk Delen aan beleidsbeïnvloeding en sensibilisatie rond vrede in Centraal-Afrika (Congo, Burundi, Rwanda)*. We kiezen er bewust voor om in de regio zelf samen te werken met plaatselijke organisaties die aan lokale vredesopbouw doen. In 2010-2015 ontwikkelden en werkten wij een project uit voor de re-integratie van gewezen strijders in Oost-Congo en Burundi. Het initiële project kreeg in diezelfde periode uitbreiding en verliep in verschillende fasen. Dit project, met een beperkt aantal deelnemers en lokale aanpak, was bedoeld als een pilootproject. Het kan als model dienen voor de re-integratie van duizenden andere gewezen strijders en ex-kindsoldaten in Centraal-Afrika.

Oost-Congo en Burundi

Het project werd opgezet op vraag van de lokale partners, onder de coördinatie van Pax Christi Vlaanderen. Pax Christi International nam de coördinatie van de eerste fase op zich en ondersteunde de verdere fasen. De fondsen kwamen van het Belgisch ministerie van Buitenlandse Zaken, Missio in Duitsland, Wereld Missie Hulp in België en privédonoren.

Het project vond plaats in Goma en Butembo in de provincie Noord-Kivu, in Uvira en Bukavu in de provincie Zuid-Kivu en in de Burundese hoofdstad Bujumbura. In de vijf gebieden werd samengewerkt met vijf lokale partners en tien animatoren (onder wie twee mannen die zelf ooit actief waren in een rebellengroep en twee vrouwen). Tijdens de drie fasen werden 120 gewezen strijders begeleid en ondersteund door 50 gemeenschapsleiders. Er was ook geregeld contact met de lokale autoriteiten.

120 gewezen strijders in luistergroepen

De tien animatoren, twee per gebied, waren verantwoordelijk voor de begeleiding en omkadering van de 120 deelnemers. Deze ex-strijders werden samengebracht in tien luistergroepen (twee luistergroepen of 24 ex-strijders per gebied). De gewezen strijders, onder wie een aantal vroegere kindsoldaten, waren mannen en vrouwen die vroeger lid waren van een rebellengroep of het (vroegere) regeringsleger. Ze namen deel aan een programma rond ontwapening, demobilisatie en re-integratie (DDR). Die re-integratie verliep in de meeste gevallen zeer moeizaam.

De luistergroepen kwamen één keer per maand samen. De samenkomsten boden de gewezen strijders de gelegenheid om hun verhaal te vertellen, hun ervaringen te delen en toe te lichten hoe hun re-integratie verliep en welke obstakels ze daarbij ondervonden. Binnen de luistergroepen konden

de gewezen strijders een plaats geven aan hun gewelddadig verleden. Ze werden aangemoedigd om sociale vaardigheden te verwerven en opnieuw deel uit te maken van de gemeenschap. Omwille van de psychologische belasting werd ook individuele begeleiding voorzien.

Iedere gewezen strijder nam vrijwillig deel aan dit re-integratieproject. Zij ontvingen daarvoor geen financiële vergoeding: een duidelijke illustratie van een sterke wil om uit het geweld te stappen.

50 gemeenschapsleiders in onthaalgroepen

Angst en wantrouwen hebben de relaties tussen (leden van) de lokale gemeenschappen en de gewezen strijders vertroebeld. Om het vreedzaam samenleven meer kansen te bieden koos Pax Christi om 50 gemeenschapsleiders actief te betrekken in dit re-integratieproject. De leiders werden samengebracht in tien onthaalgroepen (10 gemeenschapsleiders per gebied).

De gemeenschapsleiders waren mensen met aanzien binnen hun gemeenschap: lokale gezagdragers, stamhoofden, religieuze vertrouwenspersonen, handelaars. Zij speelden een cruciale verbindingsrol tussen de gewezen strijders en de lokale gemeenschap. Door deze leiders te betrekken, wilden we ook vermijden dat het project de gewezen strijders zou bevoorrechtten. Hun re-integratie is namelijk een proces dat niet alleen hen zelf, maar de hele gemeenschap ten goede moet komen.

Eerste fase: psychosociale begeleiding

In de eerste fase van het project (2010-2012) kregen de tien animatoren een vorming om gewezen strijders te begeleiden. Vanaf 2012 namen de ex-strijders maandelijks deel aan sessies over actieve geweldloosheid, vrede, verzoening en mensenrechten. Hun psychosociale situatie kreeg hierbij specifieke aandacht. De animatoren brachten de gewezen strijders en gemeenschapsleiders samen om in dialoog te treden en lasten ook culturele en sportevenementen in. De doelstelling: de gemeenschap sensibiliseren rond het belang van een goede re-integratie van gewezen strijders.

Ontmoeting met ex-strijders en twee animatoren van Pax Christi Uvira, Zuid-Kivu, 2013

* Zie ook de bijdrage 'Samenwerking loont'

Tweede fase: economische vorming

In de tweede fase van het project (2013) kregen de 120 gewezen strijders een economische vorming, georganiseerd door onze lokale partners in de vijf gebieden. De gemeenschapsleiders konden de vorming ook zelf bijwonen. Congoese experts gaven een theoretische uiteenzetting en praktische lessen over het opstellen van een businessplan, de opstart van een eigen zaak, het beheer en de opvolging ervan. De vorming moest de gewezen strijders klaarstomen om een economisch initiatief te lanceren.

Derde fase: economische groepsinitiatieven

Omdat de psychosociale begeleiding niet volstond om tot een duurzame re-integratie van gewezen strijders te komen, werd in de derde en laatste fase van het project (2014-2015) de nadruk gelegd op een socio-economische aanpak. De vormingen op het vlak van vrede, verzoening en mensenrechten bleven intussen doorlopen. Daarnaast kregen de gewezen strijders de gelegenheid om de economische vorming uit 2013 in de praktijk om te zetten.

In 2014 ondersteunden de animatoren en lokale experts de gewezen strijders bij het opstellen van een businessplan. Op basis van dat plan kreeg iedere gewezen strijder een bedrag van \$150 om een economisch initiatief te lanceren of bestaande activiteiten wat kracht bij te zetten. Dit gebeurde collectief in groepen van 2 à 24 gewezen strijders. In sommige gebieden werden de gemeenschapsleiders of de vrouwen van de ex-strijders bij het initiatief betrokken.

In totaal werden binnen het project 22 economische initiatieven gelanceerd of versterkt. De gewezen strijders kozen onder meer voor de verkoop van benzine in Butembo, voor de opening van een cybercafé in Goma, voor de verkoop van kleren in Bukavu, voor de aankoop van een 'taxi moto' in Uvira en voor een bescheiden handel in fietsonderdelen in Bujumbura. De lokale partners volgen de initiatieven verder op in 2016.

Rodrigue (28), ex-kindsoldaat in Noord-Kivu

"Van 2010 tot 2015 nam ik deel aan het project van Pax Christi rond de re-integratie van gewezen strijders in de maatschappij. Samen met andere ex-strijders volgde ik vormingen rond vrede, kreeg ik psychosociale begeleiding en steun voor de lancering van een economisch initiatief. De vormingen en de uitwisselingen met andere gewezen strijders hebben bijgedragen aan het verwerken van mijn trauma. Vandaag ben ik overtuigd dat wapens geen vrede kunnen brengen. Alleen geweldloze middelen zoals bemiddeling, verzoening en waarheid kunnen een conflict oplossen. Als ik in een gewapende groep was gebleven, zou ik een leven vol geweld leiden. Ik koos voor vrede."

Nadia Nsayi

STEUN HET VREDESWERK, OOK ALS U ER NIET MEER BENT...

Pax Christi Vlaanderen gaat mee met haar tijd en speelde in op de tendens waarbij mensen een goed doel opnemen in hun testament. Dat is fiscaal aantrekkelijk voor mogelijke successierechten moeten betalen op een erfenis. In 2014 trad Pax Christi Vlaanderen daarom toe tot Testament.be. Naast de publiciteit en de organisatie van het Salon van het Testament op de Zenithbeurs biedt Testament.be ook juridische ondersteuning, zodat onze toekomstige legatarissen zeker kunnen zijn dat hun wensen juridisch correct worden vertaald in hun testament. Met het oog op diversifiëring binnen onze fondsenwerving gingen wij meer aandacht besteden aan duolegaten en het actief werven van legatarissen. In onze beweging merken we dat veel mensen interesse hebben in een dergelijke vorm van steun.

Wat is een duolegaat?

In een duolegaat verdeelt de erflater zijn of haar erfenis over een goed doel en de erfgenamen. Het duolegaat kan fiscaal bijzonder interessant zijn als je iets wil nalaten aan iemand die anders hoge successierechten zou moeten betalen. Erfenisrechten worden immers progressief opgebouwd: hoe groter het nagelaten vermogen, hoe hoger het belastingtarief. Directe erfgenamen, zoals echtgenoten of kinderen, betalen minder erfenisrechten dan bijvoorbeeld broers en zussen. Verre familie of erfgenamen die geen familieband hebben met de overledene betalen het meest. Een neef of nicht, een vriend of vriendin moet dus een flink deel van de erfenis afstaan aan de belastingen. Tenzij je een deel van je vermogen overmaakt aan een goed doel. Het goede doel neemt in dat geval de betaling van alle successierechten op zich.

In 2014 en 2015 ondersteunden we al enkele mensen bij het opstellen van hun duolegaat.

Wim Vandewiele

SUCCESSVOLLE METHODES IN DE WERKING ROND VREDESEDUCATIE

Tijdens de afgelopen beleidsperiode kende Pax Christi Vlaanderen enkele opmerkelijke successen op het gebied van vredeseducatie. Zo was er de doorstart van het project 'Peer Mediation', dankzij de vruchtbare samenwerking met Netwerk Onderwijs Mediation. We merken veel belangstelling bij leerkrachten en directies om kennis te maken met Peer Mediation of leerlingenbemiddeling. We kregen daarbij een extra duw in de rug door het belang dat huidig minister van Onderwijs Hilde Crevits in 2015 aan deze methode gaf (zie <http://www.hildecrevits.be/nl/tags/peer-mediation>).

Peer mediation of bemiddeling tussen leerlingen, 2011

Ook het succes van het 'Hulpverlenend gesprek' van pestjuf Jaklin Laporte groeide de afgelopen vijf jaar. De gezamenlijke publicatie van 2010 over deze methode en de goed onderbouwde en doorleefde vormingssessies van Jaklin zorgden voor heel wat weerklank. Ondertussen is Jaklin gastdocente aan de Karel de Grote-hogeschool.

'Beestenberg', een methode met dramavorm van Karel Vanspringel om samen met kinderen allerlei mogelijke conflicten op te lossen, staat ondertussen in de startblokken. Het succes daarvan moet in de nieuwe beleidsperiode blijken!

'Het rad om anders te leren kijken'

Sinds enkele jaren gebruikt Pax Christi Vlaanderen 'het rad om anders te leren kijken' als hulpmiddel om te komen tot de kunst van de geweldloze dialoog. Aan de basis van dit hulpmiddel ligt het echtpaar Bruno Eliat en Isabelle Serck van de Franstalige vzw Sortir de la Violence. De visie achter hun methode gaat terug op de sessies die Jean Goss en Hildegard Goss-Mayr eerder in tal van landen hadden begeleid. Bruno en Isabelle beschreven de betekenis van dit rad in hun boek 'Oser

la relation. Exister sans écraser' (uitg. Fidélité en Chronique Sociale, 2011).

Zoals elke kunst wordt de kunst van de geweldloze dialoog pas aantrekkelijk en vruchtbaar door veelvuldige oefening. Daartoe dient precies dit 'rad om anders te leren kijken'. Je kan ermee aan het werk telkens een dialoog dreigt te verharderen of vast te lopen. Het rad stelt de relatie tussen 'ik en de ander' visueel en schematisch voor. Soms is in dat schema het vlak van de ander volledig doorstreept. Al het goede en waardevolle bevindt zich dan aan mijn kant. Soms voel ik mij 'doorstreept'. Dan bevindt al het goede en waardevolle zich uitsluitend bij de ander. Op dat ogenblik tekent zich op het rad een muur of scheidingslijn af tussen mij en de ander. Dialoog wordt onmogelijk.

De kunst bestaat erin de juiste stappen te zetten, waardoor de muur kantelt en er opnieuw een brug komt tussen 'mij en de ander'. Hoe kan dat? Door niet langer in een wit-zwart schema te blijven steken en door mijn blik opnieuw te openen voor wie de ander werkelijk is, goed beseffende dat de ander vrij is en vrij blijft. Zo zie ik op het rad dat het goede en het minder goede zowel bij mij als bij de ander horen.

Bij conflicten verloopt de geweldloze dialoog steeds in vier stappen: eerst erken ik de 'lichtzijde' bij de ander, dan erken ik mijn schaduwzijde, vervolgens wordt ook mijn lichtzijde benoemd, en pas in laatste instantie komt de reden van het conflict tussen mij en de ander ter sprake. Zo is de weg geëffend naar luisterbereidheid. Echte dialoog verloopt steeds via zien, luisteren en spreken. Dat laatste gebeurt liefst in een verbindende taal, zoals door Marshall Rosenberg werd uitgewerkt.

Deze aanpak is ook het beste tegengif tegen fanatisme. Het gaat hier om een spirituele houding van ontwapening en mededogen. Of zoals Martin Luther King het uitdrukte in de lijn van de woorden van Jezus van Nazareth: *"Duisternis kan geen duisternis verdrijven; dat vermag alleen het licht. Haat kan geen haat verdrijven; dat vermag alleen de liefde."*

Pax Christi Vlaanderen begeleidde de voorbije jaren tal van sessies met dit 'rad om anders te leren kijken'. De basisbeginselen van het rad en de concrete manier om ermee te werken vind je terug in een handige brochure. De brochure (26 blz.) kost €5 en is te bestellen via vredeSwinkel@paxchristi.be.

Uit de kennismaking met 'het rad om anders te leren kijken' putte Luce Stappaerts inspiratie voor 'ZIENsWIJZER'. In deze rijk gestoffeerde bundel vol eigen foto's, tekst, getuigenissen, creatieve verwerkingsmodellen, spelletjes en gespreksvormen, probeert Luce 'zien' en 'inzien' aan elkaar te koppelen, opdat er een beter begrip ontstaat over wie wij zelf zijn en wie de ander is, zowel in de eigen omgeving als in de wijde wereld. ZIENsWIJZER (96 blz.) kost €15. Bestellen kan via vredeSwinkel@paxchristi.be.

Annemarie Gielen en Jo Hanssens

VREDESSPIRITUALITEIT MOTIVEERT EN VERBREEDT

Mensen die vastberaden keuzes maken om vreedevol te leven, kiezen voor dialoog, ontmoeting, geweldloosheid, maar ook motiverende spiritualiteit. De eigen levenservaring is niet het enige ankerpunt: evenzeer wordt er geluisterd naar anderen, wordt er gezocht naar zingeving. Vaak is de religieuze traditie een voedingsbron. Veel wensen van – ook kwetsbare – mensen blijven een aanmoediging: 'Blijf vooral aan de weg van vrede timmeren!'.

De Bijbelse humanist, minister en kanselier Thomas More schreef in 1516 in zijn 'Utopia' over een denkbeeldig land met een ideale samenleving waarin de godsdiensten gelijke rechten hebben. Zijn opdrachtgever en koning, Hendrik VIII, liet hem onthoofden. **'Begrijp de wereld voor hij ideaal wordt!'** Een uitdaging die binnen Pax Christi Vlaanderen als beweging een geloof, een inspiratie en een stuwkracht geworden is om met een profetische stem campagnes en vorming, opinie en analyse, gebed en meditatie, een draagvlak van mensen te voeden en op elkaar te betrekken. Met stille kracht stellen vele burgers vaak kleine betekenisvolle daden. De Dalai Lama zegt:

"Geweld is een reactie van kortzichtige, op hol geslagen mensen. Het is een realiteit. Op m'n 81^e geloof ik dat geweld niet kan worden opgelost enkel door gebed of door overheden. Verandering begint op een individueel niveau en dat doortrekken naar je buurt en samenleving."

Weerstand, intolerantie, teleurstelling, vertwijfeling zijn immer ons deel. Incasseringsvermogen is in overleg een must. Christelijke vredesspiritualiteit is in zijn uitdagende traditie voor Pax Christi al meer dan 70 jaar een blijvende immanente hoop, een mensvisie en een drijfveer om keuzes te maken: blijven vertrouwen, appelleren, geweldloos, de stille kracht om betekenisvolle daden te stellen, ook als het moeilijk wordt.

De laatste vijf jaar, 2011-2015, zien we religie vaak opduiken als drijfveer van geweld. Dat doet allerlei belletjes rinkelen. Religies zijn vaak dekmantel voor een vorm van 'kannibalisme'. Geweld is nooit louter religieus van aard. Religie kan evenzeer geweld doen stoppen. Die rode draad weeft zich doorheen de recente jaarlijkse **vormingsdagen van de werkgroep Vredesspiritualiteit**: 'Is verzoening mogelijk na ernstige conflicten?' (Roger Burggraeve, 2012); 'De levenslange zoektocht van Simone Pacot.' (Ria Vander Schaeven, 2013); 'De keuze van de geweldloze weg van de "lijdende dienaar"'. De eigen inbreng en verworteling van het Matteüsevangelie.' (Jean Bastiaens, 2014); 'Vrij, verdraagzaam, weerbaar. Zit er een grens aan vrijheid van meningsuiting?' (Mark Van de Voorde, 2015). En ook het jaarlijks **Pax Christi-boek** is daarop exemplarisch en een voorzet tot dialoog en debat: Jo Hanssens, 'Jean Goss. Mysticus en militant van de geweldloosheid', 2012; Roger Burggraeve, 'In gesprek met de vreemde ander' (2014). 'Het klimaat verandert ook mij. Over ecologie, rechtvaardigheid en vrede' (redactie Jo Hanssens en

Vormingsdag Vredesspiritualiteit in Zevenkerken, 2015
(foto: Anne Vansteelandt)

Karel Malfliet, 2015). **Vierend & Bezinnend** biedt dan eerder duiding, getuigenissen, gebed en bezinning bij de jaarlijkse Vredesweek van Pax Christi Vlaanderen: 'Zorg voor iedereen!', 2012; 'Ontmoeten doet er toe', 2013; 'Stop haat. Praat', 2014 en 'Kies voor vrede. Ontwapen Oost-Congo', 2015.

Het overleg bij de inspirerende documentaire van de Brit Alan Channer 'De imam en de pastor', over de verzoeningspogingen in het door bittere conflicten getroffen Noord-Oosten van Nigeria, aanvankelijk opgezet in het Pax Christi-huis in Antwerpen, was een **multiplier** voor verschillende inspirerende debatavonden in Vlaanderen. Ook de tweejaarlijkse studiedag met het Centrum voor Vredesethiek aan de KU Leuven is een multiplier. In 2012 was het thema 'Welke machtsmechanismen spelen er en hoe omgaan met macht zonder de ander te verpletteren?' dat ook nazinderde in de eigen huishouding. Het aanbod en de samenwerking met de Unie Religieuzen Vlaanderen (URV) was een hoogtepunt: de ontmoetingsdagen van een driehonderdtal coördinatoren uit heel Vlaanderen in Blankenberge op 7 en 8 mei 2014 en de daarop volgende regionale en lokale vormingsdagen waren exemplarisch qua bereik en motiveringsgehalte. Annemarie Gielen had het over 'Het verhaal van de kwetsbare vrede', Marc Van Eenoo over 'Zoals Jezus een bewogen mens van vrede zijn' en Ria Grommen met 'Nieuwe mens worden ... tevreden – in vrede – geheeld'. In 2015 en 2016 leidde dit tot de publicatie van twee artikels in het tijdschrift 'Golfslag' van URV.

De God van de Bijbel en van het christelijk geloof is een immer scheppende en dragende grond. En deze 'vreemde God' komt zelf naar de wereld, naar de mensen toe. Hij laat zich kennen. Daarom begint de joodse geloofsbelijdenis ook met 'Luister Israël, ...' (Dt 6,4): God zoekt verbondenheid en relatie. Dit is voor christenen duidelijk in Jezus van Nazareth. Dit is de 'afdeling' van God in Jezus in die wereld die maar niet losraakt uit de kringloop van geweld, maar ook van grote religieuze onrust en van zoekende, aarzelende en toch doorzettende mensen die meer willen dan een aspirine. Vrede bewerken is vaak van een andere orde dan 'terstond en ogenblikkelijk' en zoveel meer dan 'wapenstilstand'.

Marc Van Eenoo

HERDENKINGSGOLF 'GROOTE OORLOG 1914-1918'

Tussen 2014 en 2018 wordt de Eerste Wereldoorlog, ook de 'Groote Oorlog' genoemd, herdacht. Ons land is tot op vandaag sterk getekend door wat toen is gebeurd. Pax Christi Vlaanderen ontwikkelde verschillende initiatieven om deze herdenking op eigen wijze in de kijker te zetten.

Samen met o.m. de gemeente Heuvelland en de Vlaamse Kapucijnen werkte Pax Christi Vlaanderen een vredeswandeling uit: 'Met Franciscus op vredespad in Heuvelland'. De wandeling leidt langs 14 tegels van mededogen, waar telkens een bezinnende tekst en een getuigenis bij hoort. De begeleidende brochure is nog steeds te verkrijgen in onze vredeswinkel of bij de toeristische dienst van Heuvelland (€7).

Een groots en indringend initiatief zijn de Vredeswakes Langemark. Drie keer per jaar organiseert de stuurgroep, waarvan Pax Christi Vlaanderen lid is, een totaalgebeuren in de Sint-Pauluskerk van Langemark in het teken van oorlog en vrede, en dit gedurende de vijf jaren van de herdenking van WO I. De klemtoon ligt telkens op een ander aspect. Voorbije thema's waren o.a. armoede, zorg voor de aarde en verzoening. Een nieuwe beweging is hieruit ontstaan: 'Wakker voor Vrede'. De Vredeswakes, die in de twee eerste herdenkingsjaren al verschillende aangrijpende getuigenissen lieten optekenen, trokken tot nu toe tussen de 700 en 1000 geïnteresseerden.

In samenwerking met de theologische faculteit van de KU Leuven zetten wij in maart 2014 in Ieper een belevingsdag op: 'Learning Peace from the Great War'. De collega's van PAX Nederland kregen een analoge herdenkingsdag aangeboden.

Pax Christi Vlaanderen bracht een overleggroep bijeen over de kerstbestanden aan het westfront in WO I. Mark Van de Voorde, lid van ons bestuur, schreef hierover een mooie tekst, die verscheen in Ministrando. Dichter Patrick Lateur en musicus Ignace Thevelein componeerden een lied: 'Kerstbestand 1914', uitgebracht op CD. Verschillende beiaardiers over Vlaanderen programmeerden het samen met soldatenliederen uit de Eerste Wereldoorlog en het verzamelde materiaal werd tijdens verschillende kerstconcerten rond de kerstbestanden uitgevoerd. Een herdenkingsteken in de crypte van de Sint-Niklaaskerk en een monument op de Dries en aan 'Peace Village' in Mesen zijn blijvende herinneringen.

De uitgave van Pax Christi Vlaanderen Koerierdossier 2014/6 'Vredespogingen en rol van religie tijdens de 'Groote Oorlog' brengt een relaas van deze totale oorlog tussen de twee toenmalige machtsblokken, die niet alleen in Europa maar ook in hun overzeese koloniale gebieden werd uitgevochten. Honderd jaar na de eerste chloorgasaanval uit de geschiedenis (op 22 april 1915) namen het project

'Woordfront' op 18 april in Tiel en een driedaagse conferentie in Ieper van 22 tot 24 april 2015 duidelijk stelling: 'Een eeuw massavernietigingswapens: genoeg!'. Annemarie Gielen, algemeen secretaris van Pax Christi Vlaanderen, nam deel aan een panel tijdens de conferentie.

Vredespelgrimage eind 2015: Duits soldatenkerkhof in Vladslo (foto: Pax Christi UK)

Pax Christi Vlaanderen organiseerde van 29 oktober tot 1 november 2015 een internationale vredespelgrimage in de Westhoek. Deelnemers van Pax Christi Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk, Franstalig België, Vlaanderen en Pax Christi International verzamelden in de 'Peace Village' in Mesen. Vandaar trokken de pelgrims naar Ieper, Langemark, Diksmuide, Vladslo, Ploegsteert en Heuvelland. Tijdens de intense, rijk gestoffeerde en met zorg begeleide pelgrimstocht hielden de deelnemers onder meer halt aan het In Flanders Fields Museum, op geallieerde en Duitse soldatenkerkhoven, de dodengang in Diksmuide en aan het verzoeningskruis op de plaats waar honderd jaar eerder de eerste chloorgasaanval plaatshad. De onderweg getoonde verwoestingen en de getuigenis van de Iraanse arts Shahriar Khateri, die in de jaren 80 een Iraakse gasaanval overleefde, legden op tragische wijze de link tussen de Groote Oorlog en recent oorlogsgeweld. De puinen van Homs en Aleppo, de vluchtelingenstromen uit oorlogsgebied, de dreiging met massavernietigingswapens: zij echoden meer dan eens door de herdenkingsmomenten door. De vredespelgrimage werd afgesloten in de kerk van Loker met een bezielende Allerheiligenviering en de woorden van de verrezen Jezus: "Zalig die vrede stichten; zij zijn waarlijk zonen en dochters van God".

De herdenkingen op Wapenstilstand, elk jaar op 11 november, zijn voor vele Pax Christi-leden een aanleiding voor betekenisvolle vredeswakes. Zo onder meer in Hasselt bij het standbeeld voor de Onbekende Oorlogsvrouw. Oorlog begint waar we stoppen met praten. Toch blijven mensen dragen, bidden, zorgen, schuilen, zingen, dromen ... Houden gewone mensen het samenleven levend. Daarom juist wil Pax Christi hen blijven herdenken.

Marc Van Eenoo

NAAR EEN NIEUWE BELEIDSPERIODE: MISSIE, VISIE EN AANPAK VAN PAX CHRISTI VLAANDEREN

Missie

Pax Christi Vlaanderen bevordert vrede, verzoening en rechtvaardigheid vanuit een humane en christelijke inspiratie, zowel in eigen samenleving als in andere delen van de wereld. Zij kiest resoluut voor de actieve geweldloosheid om dat te realiseren.

Pax Christi Vlaanderen is lid van de internationale vredesbeweging Pax Christi International.

Pax Christi Vlaanderen is politiek ongebonden.

Visie

Pax Christi Vlaanderen ziet een wereld waarin mensen zelf werken aan vrede, op persoonlijk vlak, in hun relaties en hun sociaal engagement. In die wereld willen wij daarbij aandachtig en respectvol omgaan met culturen, levensbeschouwingen, natuur en leefmilieu.

Conflicten zijn eigen aan menselijke relaties: het zijn kansen om te groeien. Inzetten op dialoog, samenwerking en verzoening boort krachten aan die tot vrede leiden.

Mensen van vrede zijn een waarborg voor open communicatie, voor elkaars vrijheid en veiligheid en streven naar een rechtvaardige behandeling, waardig en zonder geweld.

Waar mensen de fundamentele rechten en vrijheden respecteren, realiseren ze vrede.

Een kwetsbaar, intens, maar krachtig proces van verzoening kenmerkt Pax Christi Vlaanderen, die hierop inzet om gebroken verbondenheid te herstellen.

Aanpak

Marthe Dortel-Claudot en Pierre-Marie Théas lieten zich in 1945 inspireren door de Bergrede van Jezus van Nazareth toen ze de verzoeningsbeweging Pax Christi op gang brachten in Frankrijk en Duitsland. Ook Pax Christi Vlaanderen steunt op deze inspiratie om open, dynamisch en constructief aan vrede te werken.

Pax Christi Vlaanderen stelt zich actief geweldloos op als ze spreekt en handelt. De vredesboodschap van Jezus en vele andere inspirerende figuren maakt mensen weerbaar en slagkrachtig en sterkt ons geloof in de actieve geweldloosheid.

Pax Christi Vlaanderen reageert actief maar zonder geweld op agressie en onrecht. 'Actieve geweldloosheid' is de enige en meest effectieve manier om een echte dialoog met behoud van ieders waardigheid tot stand te brengen. We klagen onrecht aan met een open en kritische blik. We bevragen onszelf, luisteren en proberen te begrijpen wat mensen tot geweld drijft. Door het inzicht en gezag dat we zo verwerven, kunnen we geweld of onrecht overwinnen.

Drie met elkaar verbonden pijlers schragen het vredeswerk van Pax Christi Vlaanderen: spiritualiteit, studie en actie.

- Spiritualiteit inspireert en motiveert ons en geeft ons de kracht om open, bedachtzaam en geduldig te werk te gaan.
- Studie maakt ons tot competente en geloofwaardige experts en geeft ons recht van spreken. Hierbij hebben we bijzondere aandacht voor de kennis van mensen op het terrein.
- Actie zet de samenleving in beweging. We maken mensen bewust en zetten hen op weg naar duurzame vrede. We werken participatief en co-creatief om conflicten te transformeren en om geweld te voorkomen.

Pax Christi Vlaanderen informeert en interpelleert beleidsmakers en instellingen over geweld en onrecht, houdt de vinger aan de pols van de samenleving en werkt een echte vredespolitiek in de hand. Diplomatie is een wezenlijk middel van geweldloze actie.

Individueel, groepen en organisaties, nationale en internationale netwerken kunnen op Pax Christi Vlaanderen een beroep doen om de vredesboodschap versterken.

Algemene Vergadering, 21 maart 2015

COLOFON

Auteur van dit dossier: Olivier Forges, Annemarie Gielen, Jo Hanssens, Brigitte Herremans, Nadia Nsayi, Willem Staes, Wim Vandewiele, Marc Van Eenoo, Hanne Vervaele

Redactie: Annemarie Gielen

Eindredactie: Karin Seberechts

Verantwoordelijke uitgever: Annemarie Gielen

Druk & lay-out: Drukkerij Room, Sint-Niklaas

ISBN-nummer: 9789461370594

Wettelijk depotnummer: D/2016/3498/001

Foto's: Beeldarchief Pax Christi Vlaanderen & Creative Commons

Pax Christi Vlaanderen
Italiëlei 98a
2000 Antwerpen
Tel: 03/225 10 00
koerier@paxchristi.be
www.paxchristi.be

Koerier-dossier is een vaste bijlage bij het abonnement op het tijdschrift Koerier van Pax Christi Vlaanderen. Deze formule van abonnement kost 25 euro en omvat zesmaal een Koerier met dossier en een boek rond een actuele vredesthema. Losse nummers van elk dossier zijn afzonderlijk verkrijgbaar tegen 2 euro.